

تبیین رابطه زیرساخت‌های شهری و جهانی شدن

دولت محلی کلان‌شهری

دکتر محمد سلیمانی (دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران)

m_soleimani_mehr@yahoo.com

دکتر محمدرضا حافظ‌نیا (استاد جغرافیای سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران)

mhafeznia2006@yahoo.com

دکتر مرتضی قورچی (استادیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران)

mghurchi@yahoo.com

حسین محمدیان (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران، نویسنده مسئول)

mohamadianho@yahoo.com

چکیده

برخورداری از تسهیلات و تجهیزات مناسب زیرساختی و خدماتی را می‌توان از پیش شرط‌های تحقق رشد و توسعه شهرها جهان توسعه یافته دانست. زیرساخت‌های شهری که از قوی‌ترین مظاهر و نمادهای فرهنگ مادی، یا بعد مادی ساختار شهری هستند، طیف گسترده‌ای از فرودگاه‌های بزرگ با عملکرد هاب هوایی، شبکه حمل‌ونقل پیشرفته، زیرساخت‌های پیشرفته اطلاعاتی - ارتباطاتی (مخابرات، اینترنت)، مراکز فرهنگی و آموزشی با شهرت جهانی، زیرساخت‌های ورزشی حرفه‌ای تا اثر معماری با برند جهانی را شامل می‌شود. امروزه به مدد جهانی شدن و تغییر ساختار و عملکرد شهرها، مدیریت شهری یا همان دولت‌های محلی از اختیارات فراوانی در توسعه محلی با رویکرد فراملی برخوردار شده‌اند. از این رو برنامه‌ریزی توسعه شهری با تأکید بر زیرساخت‌های شهری مبتنی بر استانداردهای جهان شهری در راستای رقابت‌های مکانی و ارتقای منزلت شهری بیش‌ازپیش در عملکردهای دولت‌های محلی متجلی می‌گردد. پژوهش حاضر از نوع نظری و با روش توصیفی - تحلیلی انجام یافته است. هدف از انجام این پژوهش تبیین چارچوب نظری نقش زیرساخت‌های شهری در جهانی شدن کلان‌شهرها با عاملیت دولت محلی کلان‌شهری است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد نظر به نقش و اهمیت دولت‌های محلی در ایجاد زیرساخت‌های شهری جهانی و همچنین پیوند زیرساخت‌هایی از قبیل: فرودگاه‌های بزرگ با عملکرد هاب هوایی، شبکه حمل‌ونقل پیشرفته، زیرساخت‌های پیشرفته اطلاعاتی - ارتباطاتی (مخابرات، اینترنت)،

مراکز فرهنگی و آموزشی با شهرت جهانی و آثار معماری با برند جهانی، با اقتصاد شهری و کسب منزلت شهری در فرایندهای جهانی، دولت‌های محلی کلان‌شهری با تغییرات اساسی در زیرساخت‌های شهری با مقیاس ملی و تلاش برای فراهم سازی زیرساخت‌های مذکور با استانداردهای جهانی می‌تواند ظرفیت‌های لازم بنیادینی را برای پیوند با شبکه شهرهای جهانی به دست آورند.

کلیدواژه‌ها: کلان‌شهر، دولت محلی، جهانی‌شدن، شهر جهانی.

مقدمه

با گذر از انقلاب صنعتی و ورود به دوره پسا صنعتی، تغییر و تنوع در عملکرد نیروهای سرمایه‌داری، انقلاب ICT و سرعت گرفتن فرآیند جهانی‌شدن - پس از دهه ۶۰ میلادی - (Castells, 2010)، تجدید ساختار کارکردی، فضایی و مدیریتی شهرها را به همراه داشته است. دوره مذکور با انقلاب فناوری - اطلاعاتی که خود فشردگی زمان - فضا را به دنبال داشت، نه تنها سبب تغییر آگاهی و ادراک از "زمان و فضا" گردید، بلکه با تسریع جهانی‌شدن فرایندهای اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی، سبب تغییرات گسترده و اساسی در ساختار و مقیاس روابط متقابل انسانی، شیوه و محتوای تولید، تبدیل کالاهای سرمایه‌ای - مادی به دانشی - معرفتی، پشت سر گذاردن شیوه تولید "فوردیسم" متمرکز و محدود به فضای ملی و قدم نهادن در "پسافوردیسم" با فضای نامحدود فراملی، متمرکز بر شیوه تولید اطلاعاتی و خدماتی گردید؛ وضعیتی که در مقایسه با صنعت و مدرنیته از شرایط به مراتب آزادتر و فارغ‌تری از ارزش‌گذاری‌ها برخوردار بود.

در راستای تغییرات مذکور، تغییرات ساختاری ناشی از جهانی‌شدن، سبب تقلیل نقش دولت - ملت‌ها، از بازیگران یا واحدهای معنادار اقتصادی به میانجی‌گرهای تسهیل‌کننده روابط "محلی" و "جهانی" و ظهور بازیگران و قدرت‌های نوین جهانی با عنوان دولت‌های محلی گردیده است. براین مبنای امروزه نقش شهرها در جغرافیای جدید جهان، بر جریان‌ها و سلسله‌مراتب شهری جهانی شکل گرفته است (Encyclopedia of Urban Management, 2008:317). در چنین شرایطی استراتژی‌ها و برنامه‌های دولت‌ها (مرکزی و محلی) برای کسب جایگاه مناسب و نقش‌آفرینی شهرها از سطح محلی فراتر رفته و در سطح جهانی جایگاهی را به خود اختصاص می‌دهند. کسب جایگاه مناسب در شبکه شهرهای جهانی منوط به داشتن استانداردهای لازم در مؤلفه‌های مختلفی است.

مقاله پیش روی به تبیین جهانی شدن دولت محلی کلان‌شهری با تأکید بر نقش زیرساخت‌های شهری خواهد پرداخت.

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع نظری و بر اساس روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. تبیین چارچوب نظری نقش زیرساخت‌های شهری در جهانی شدن کلان‌شهرها با عاملیت دولت محلی کلان‌شهری مهم‌ترین هدفی است که این مقاله در پی رسیدن به آن است. بر این اساس، با مطالعه ادبیات مرتبط با جهانی شدن و فرآیندهای جهانی شدن شهر و مقایسه زیرساخت‌های کلان‌شهری و شهرهای جهانی و همچنین نقش زیرساخت‌های شهری در فرآیندهای جهانی شدن شهرها ارتباط بین اهمیت زیرساخت‌های شهری و توسعه آن و روند تسهیل جهانی شدن شهرها، همچنین نقش دولت محلی به‌عنوان تنظیم‌گر فضای محلی و عامل اساسی در توسعه محلی مورد بررسی قرار گرفته است.

بحث نظری

مفهوم جهانی شدن

مفهوم جهانی شدن از نیمه دهه ۱۹۸۰ به‌مثابه یک بحث علمی جدی مورد توجه و مطالعه محققان قرار گرفته است (Robertson, ۱۹۹۶: ۸). اما در رابطه با ارائه تعریفی جامع از پدیده جهانی شدن، میان صاحب‌نظران و اندیشمندان اجماع نظر حاصل نشده و هر دسته از آنان به‌تناسب برداشتی که از این پدیده دارند و پیش‌زمینه‌های ذهنی و ایدئولوژی سیاسی که به آن تعلق دارند، تعریفی خاص از این پدیده ارائه داده‌اند. در برخی از این تعاریف جنبه اقتصادی جهانی شدن غلبه دارد و در برخی دیگر ابعاد سیاسی، فرهنگی و یا ارتباطی آن بیشتر مدنظر قرار می‌گیرد. در یک تعریف گسترده، «جهانی شدن به توسعه ارتباطات جهانی، سازمان زندگی اجتماعی در بُعد جهانی و رشد آگاهی جهانی و ازاین‌جهت، به استحکام جامعه جهانی اشاره می‌کند. سر پیتروال در این خصوص می‌گوید: «هر عصری تکیه بر مفاهیمی دارد که تصور عموم مردم را به خود جلب می‌کند و اخیراً جهانی شدن به‌عنوان یکی از این مفاهیم در عصر ما ظهور نموده است» (Short, 2005: 3).

بسیاری از نظریه پردازان جهانی شدن مانند مک گرو^۱، کرنی^۲، کوربین^۳ و هلد^۴ معتقدند که روندهای کنونی نشانگر پیچیدگی در حال رشد در اعمال حکمروایی میان کشورهاست. این روندها متضمن تغییر در مقیاس و پیچیدگی سازماندهی و اعمال اقدامات جمعی درون یا بین جوامع است. به نظر می‌رسد که تغییر در مقیاس و پیچیدگی ساختارها و فرایندهای سازماندهی فعالیت‌های مختلف انسانی، هسته اصلی ایده جهانی شدن است اما واضح است که تغییر مقیاس‌ها پدیده جدیدی نیست. جوامع انسانی به طور متوالی تغییرات بی‌وقفه‌ای را شاهد بوده‌اند- از دوره جمع‌آوری و شکار تا تحقق جامعه صنعتی- آنچه این دوره را عصری متمایز می‌سازد ظهور پدیده‌ای در مقیاس جهانی^۵ است که در بسیاری مواقع در مقابل ساختارهای شکل گرفته مبتنی بر کشورها قرار می‌گیرد (Akhoundi, 2005,4). این باعث شده است که بسیاری از اندیشمندان درباره روش‌های سازماندهی امور انسانی اندیشه‌پردازی نوبی از سرگیرند. همان‌گونه که مانوئل کاستلز در سال ۱۹۹۶ اظهار می‌دارد، انقلاب تکنولوژی اطلاعات به خاطر نشر آن در سراسر قلمرو فعالیت‌های انسانی، نقطه آغازین تحلیل و پیچیدگی اقتصاد، اجتماع و فرهنگ در حال شکل‌گیری است. وی جهانی شدن را ظهور نوعی جامعه شبکه‌ای می‌داند که در ادامه حرکت سرمایه‌داری، پهنه اقتصاد، جامعه و فرهنگ را دربر می‌گیرد (Ghazalsofli, 2000:144).

جهان محلی شدن^۶

جهان محلی شده، در واقع تلفیقی است از جهانی شدن^۷ و محلی‌گرایی یا محلی شدن^۸ است. تردیدی وجود ندارد که مناطق مهمی از جهان تحت تأثیر جریان‌اتی هستند که از مقیاس‌های بالاتر نشأت می‌گیرد. این رهیافتی جدید نیست و انعکاس فرایند هگلی تز/ آنتی تز/ سنتز است. جهان

1 Mc Grew

2 Cerny

3 Korbin

4 Held

5 Global scale

6 Glocalism

7 Globalization

8 Localization

محلی، سنتز مفهومی برای تر مدرنیته، و آنتی تر پست مدرنیته است. این اصطلاح به صورت قاطع، تعامل ترکیبی میان نیروهای محلی و جهانی را که شکل دهنده فرایند ساختار هویتی‌اند، تبیین می‌کند. تحقیقات معاصر، روند تکمیل تعاریف اصطلاح جهان محلی را در بیش از یک دهه نشان می‌دهد. چون این اصطلاح در اواسط دهه ۱۹۸۰ ابداع شد و سریعاً از خاستگاه اولیه تجاری خود در ژاپن، به حوزه‌های وسیع جغرافیایی و بسترهای معرفتی، از جمله جامعه‌شناسی، آموزش، روزنامه نگاری، علوم سیاسی، اقتصاد، علوم محیط، هنر و معماری، توسعه و دین گسترش پیدا کرد، کاربرد آن در اینترنت بیشتر از رسانه‌های چاپی است که دلالت مهمی بر تأثیرات تکنولوژی اینترنت بر پیشرفت واژگان جدید و متحد کردن ادراکات مفهومی مختلف از واقعیت است. تعاریف با وجود گستردگی زیاد، بیشتر بر قدرت منطقه‌ای، نسبت به جهانی شدن تأکید دارند (Najafi Afra, 2014:87). سونجیدو^۱ (۱۹۹۷) با صورت بندی عبارت جهان محلی شدن در پی بررسی و تشریح روابط دوسویه امر جهانی و امر محلی بود. همان‌گونه که دیکن می‌گوید «چنین عبارتی درک روابط درونی مقیاس-های جغرافیایی را بهتر و آسان‌تر می‌کند و به‌ویژه ما را در وقوف بر این نکته که «بخش محلی» درون «بخش جهانی» و بخش جهانی نیز درون بخش محلی است یاری می‌رساند. جغرافیدانان با تکیه بر این مفهوم به شکل جدی و فعال در تقابل با طرح فضای محض جریان‌ها قرار گرفته‌اند (Dicken, 2000:458). تریفت با خلاصه کردن دیدگاه‌های متفاوت در مورد تعامل بخش‌های جهانی و محلی می‌گوید: سه حالت ممکن وجود دارد: در یک حالت فرآیندهای جهانی در مکان‌ها از خود آثاری برجای می‌گذارند و به آن‌ها این شانس را می‌دهند که یا در مسیر آن‌ها حرکت کنند و یا حذف شوند. در حالت دوم مناطق محلی مسیر فرآیندهای جهانی را تعیین می‌کنند. فرآیندهای جهانی زمانی می‌توانند بازار خوبی پیدا کنند که خود را با فرهنگ‌های محلی منطبق کنند. و در آخر بین این دو دیدگاه حالتی وجود دارد که به بحث و بررسی در مورد جهان محلی شدن می‌پردازد- تعاملی پیچیده میان جهانی شدن و بومی شدن (Thrift, 2000:456).

از نظر کاستلز و جورددی بورژوا، جهانی شدن و اطلاعاتی شدن فرایندهای تولید، توزیع و مدیریت به طرز عمیقی در حال تغییر ساختارهای اجتماعی و فضایی جهان است. این صریح‌ترین

1 Swyngedouw

معنی تمایز میان جهانی و محلی است. روشن است که اثرات اجتماعی - فضایی این تمایز بر حسب سطوح توسعه کشورها، تاریخ شهرنشینی، فرهنگ و نهادهای شکل گرفته در آنها متفاوت است (Borja and Castells, 1997: 16). این دو محقق معتقدند برای ارائه تحلیلی روشنگر در این زمینه (جهانی شدن و تغییر ساختارهای اجتماعی و فضایی) مباحث باید بر موضوعات سه گانه زیر استوار گردند: اول، ایجاد تمایز بین محلی و جهانی در یک فرایند نو و به طور استراتژیک مولد (خدمات پیشرفته و صنعت فوق مدرن). دوم، ظهور الگوهای جدید سکونت گاه های فضایی؛ چه در کشورهای توسعه یافته و چه در حال توسعه، توجهات باید معطوف به ظهور ابرشهرها^۱، مدل های مختلف شهرهای پراکنده و تمایز میان اشکال جدید و قدیم شهرنشینی باشد. سوم، ایجاد یک کیفیت شهری در یک مفهوم به لحاظ تاریخی جدید بر اساس فرایندهای قطب گرایی فضایی میان کلان شهری (Ibid). به نظر می رسد شهرهای جهانی به عنوان الگوی جدیدی از اسکان بشر در پرتو جهانی شدن جایگاه جغرافیایی، اقتصادی و اجتماعی ویژه ای در گستره سکونت و اقتصاد جهانی کسب کرده اند، به نوعی که اکنون پهنه جغرافیایی رقابت اقتصادی از سطح ملی به منطقه ای و محلی تغییر کرده است و بهترین مصادیق آن شهرهای جهانی هستند.

دولت محلی^۲

واژه "دولت" در زبان های اروپایی واژه یا اصطلاح "گاورنمنت"^۳ است که اشاره به مدیریت سیاسی و "هیأت مدیران" کشور دارد که در رأس قوه مجریه از نظام حکومتی قرار می گیرد. واژه گاورنمنت از ریشه "توگاورن"^۴ به معنی اداره کردن است. به نظر فلینت واژه محل نیز اشاره به نهادهایی دارد که فعالیت، سیاست و هویت را در یک مکان سازماندهی می نماید (Flint, 2012: 8). از این رو در جغرافیای سیاسی و جغرافیای شهری مجموعه شهرداری و شورای شهر را "لوکال گاورنمنت"^۵ یا "دولت محلی" می خوانند و در حکومت های ایالتی در نظام های فدرالیده مانند

1 mega city

2 Local Government

3 Government

4 to govern

5 Local Government

ایالات متحده آمریکا و آلمان لوکال استیت^۱ یا "حکومت محلی" خوانده می‌شوند (Hafeznia, 2008:3).

پاسیونه نیز "دولت محلی" را مشتمل بر مجموعه‌ای از مؤسسات محلی حکومت مرکزی، مؤسسات قضایی محلی و همچنین سایر سازمان‌های محلی عمومی غیر دولتی می‌داند که سرپرستی روابط اجتماعی سطح زیر ملی را به عهده دارد (Pacione, 2005:921). مجموعه‌ای که جزئی از بخش عمومی محسوب شده و مهم‌ترین ویژگی کارکردی آن زیست پذیر کردن و تأمین و توزیع برابر کالا و خدمات عمومی برای تمام شهروندان یک قلمرو و جغرافیایی معین به نام شهر است. تعریف مذکور هر دو بعد "محتوایی و کارکردی" و "رویه‌ای و ساختاری" دولت محلی را در بر می‌گیرد. به لحاظ محتوایی، مهم‌ترین کارکرد مورد انتظار از دولت محلی مواجهه و حل مسائل و مشکلات مبتلا به شهرها و زیست پذیر کردن آن‌ها و توسعه شهری پایدار برای حال و آینده شهر و شهروندان آن به‌مثابه امور محلی است. اما به لحاظ ساختاری و رویه‌ای، دولت محلی واحد محلی از نظام کلان حکومت است که همراه با دو سطح دیگر یعنی حکومت منطقه‌ای و حکومت ملی نظام حکومتی جامع سرزمین ملی را شکل می‌دهند (Kazemian et al., 2013:29). صندوق بین‌المللی پول دولت محلی را این‌گونه تعریف می‌کند: دولت محلی واحدهای نهادی، مالیاتی، قانونی و دارای اختیارات گسترده اجرایی در کوچک‌ترین مناطق جغرافیایی به‌منظور اهداف سیاسی-اداری مختلف هستند (International Monetary Fund, 2014:413). از نظر تیلور و فلینت همه دولت‌ها دارای نهادهایی هستند که در سطح محلی فعالیت می‌کنند. محدوده وسیعی از عملیات‌ها در این مقیاس خاص سازماندهی می‌شوند که آموزش، تأمین مسکن، حمل‌ونقل عمومی و برنامه‌ریزی استفاده از زمین از آن جمله‌اند. این فعالیت دولتی عموماً تحت عنوان "دولت محلی" خوانده می‌شود تا با فعالیت‌هایی که در سطح کشوری و ملی انجام می‌گیرد و به آن «دولت مرکزی» گفته می‌شود، اشتباه نشود (Taylor&flint, 2000:128).

حافظ نیا معتقد است در هر واحد جغرافیای شهری عناصر و امور چند سطحی وجود دارد که با تقسیم‌بندی آن‌ها به امور ۱- امور ذاتاً محلی، ۲- امور ذاتاً فرا محلی (منطقه‌ای)، ۳- امور

ذاتاً ملی، ۴- امور ذاتاً بین‌المللی به تشریح هریک می‌پردازد وی درباره "امور ذاتاً محلی" معتقد است: این امور به طور مستقیم به سرنوشت و منافع "مردم محلی" مربوط می‌شود و حوزه نفوذ کارکردی آن‌ها از حریم و محدوده زیستگاه و واحد جغرافیایی فراتر نمی‌رود؛ مانند: حمل‌ونقل شهری، آتش‌نشانی، بهداشت و ... است و به نظر او آنچه موضوع کارکرد و حوزه عمل "دولت محلی" است امور ذاتاً محلی در فضای جغرافیایی است که به طور مستقیم بر سرنوشت مردم و ساکنان آن مربوط می‌شود (Hafeznia, 2009: 43). در واقع سازوکار "دولت‌های محلی" بر پایه الگوی دموکراتیک و بر اساس فلسفه دموکراسی و مشارکت مردم بر سرنوشت "محلی" خود شکل می‌گیرد. امروزه اغلب "دولت‌های محلی" در شهرها از این نوع الگو هستند (Ibid: 45).

یافته‌های تحقیق و تجزیه و تحلیل آن

جهانی‌شدن و شهر

تغییر اقتصاد شهری با مجموعه‌ای از فرآیندهای تاریخی مرتبط است که مشتمل بر شکل‌گیری سرمایه‌داری، صنعتی‌شدن، مدرنیزاسیون و صنعت‌زدایی است. به‌تازگی فرآیند جهانی‌شدن به این مجموعه افزوده شده است (Short, 2010: 113). از این رو جهانی‌شدن و تغییرات بنیادین سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فضایی ناشی از آن، الگوی مکانی- کارکردی شهرها را در سطح جهان با تغییراتی مواجه ساخته است. جهانی‌شدن در شهرها اتفاق می‌افتد و شهرها مظهر و تجسم جهانی شد نبوده و آن را منعکس می‌کنند. فرآیندهای جهانی منجر به تغییراتی در شهرها شده و شهرها نیز تغییرات جهانی را هضم و به آن موقعیت می‌بخشند (Short & Hyun Kim, 2005: 14).

در واقع می‌توان این‌چنین گفت که جهانی‌شدن جغرافیای ویژه‌ای دارد که مناطق کلان‌شهری را به‌عنوان کانون توسعه برمی‌گزیند و امکان‌القائه یا احراز کارکردهای تازه‌ای را برای آن‌ها به‌ویژه در زمینه مدیریت فرایند تولید و ارائه خدمات عالی برای تولیدکنندگان فراهم می‌آورد (Sarafi, 2000: 73) به عبارت دیگر جهانی‌شدن در شهرها خصوصاً در کلان‌شهرهای بزرگ اتفاق می‌افتد، امروزه نظام جهانی تولید، بازار، امور مالی، خدمات، ارتباطات، فرهنگ و

سیاست در حال ظهور از نظر فضایی از طریق شبکه جهانی شهرها شکل می‌گیرد. تغییرات جهانی اقتصاد، فرهنگ و سیاست اثرات زیادی بر تجدید ساختار شهرها در اطراف جهان دارد (Short, 2005: 13). به تعبیر ساسن این کارکردها، نقش راهبردی نوینی را برای شهرهای مهم آفریده است. این شهرها، ورای تاریخ طولانی آن‌ها به مثابه مراکز داد و ستد و بانکداری، اکنون به چهار شیوه عمل می‌کنند: نخست، به منزله مراکز فرماندهی بسیار متمرکز در سازماندهی اقتصاد جهانی؛ دوم، در مقام مکان‌های کلیدی برای شرکت‌های مالی و خدماتی تخصصی که جایگزین تولید صنعتی، به منزله بخش‌های اصلی اقتصاد، شدند؛ سوم، در مقام زیربنای تولید، از جمله خلق نوآوری‌ها، در این صنایع مهم؛ و چهارم، به منزله بازارهایی برای فرآورده‌ها و نوآوری‌های تولید شده. این دگرگونی‌ها در کارکرد شهرها، تأثیری چشمگیر هم بر فعالیت‌های بین‌المللی اقتصادی و هم بر شکل شهر داشته است: شهرها نظارتی متمرکز بر منابع عظیم دارند و در عین حال صنایع مالی و خدمات تخصصی، نظم اجتماعی و اقتصادی شهری را بازسازی می‌کنند. از این‌رو، گونه‌ای جدید از شهر پدید آمده است. یعنی شهرهای جهانی (Sassen, 2001: 85).

در واقع با وجود چندوجهی بودن تأثیرات جهانی شدن بر شهرها، اقتصاد جهانی بیشترین تأثیرات را بر شهرها داشته است. از نظر اقتصادی، شهرها در دوره جهانی شدن با کاهش و تغییر نقش صنایع در شهرهای صنعتی کشورهای پیشرفته و افزایش نقش آن در کشورهای در حال توسعه مواجه بوده‌اند. میشل پاسیون "ظهور شهرهای جهانی، صنعت زدایی و تضعیف شهرهای صنعتی قدیمی را از مهم‌ترین نتایج جهانی شدن اقتصاد در مقیاس شهری برمی‌شمرد (Pacione, 2001: 285).

دولت محلی و جهانی شدن

بین جهانی شدن شهر و دولت‌های ملی و محلی رابطه بسیار مهم و دوسویه ای برقرار است. در برخی موارد شهر و منطقه شهری ممکن است از سرنوشت بقیه اقتصاد فضای ملی جدا بماند؛ در مواردی دیگر سرنوشت ملت- دولت و جهان شهر به نحوی تفکیک ناپذیر به

هم گره خورده است. سطوح متفاوت دولت نیز به شیوه‌های متفاوت درگیر است. پیوندهای بین شهر و دولت‌های ملی بسیار گوناگون است. در دولت‌هایی با پراکندگی غیر نخستی و دولت‌های فدرال، دولت-شهرها را می‌توان چنین شناسایی کرد که دولت‌های محلی در آنجا به منزله محلی برای جهان شهر شدن اهمیتی بسیار زیاد یافته‌اند مانند سیدنی، در کشورهای دیگر با تمرکز بالای قدرت در حکومت مرکزی و سلسله‌مراتب شهرهای نخستی، دولت ملی به همراه دولت‌های محلی می‌توانند در عملی شدن رقابت‌جویی جهانی شهرها نقش بسیار مهمی بازی کنند (Short, 2013: 32). دولت‌های محلی با توجه به شناختی که از ظرفیت‌ها و توان‌های جغرافیایی- انسانی مردم محل دارند با تنظیم گری فضای محلی می‌توانند در فرایندهای جهانی بازیگری فعالی داشته باشند. اما آنچه در جهانی شدن شهرها نباید فراموش کرد تضمین و نقش بسیار مهم دولت‌های ملی در رقابت‌جویی جهانی شدن شهرهاست به مدد تضمین نامبرده است که دولت‌های محلی می‌توانند به رقابت‌جویی شهر در شبکه شهرهای جهانی پردازند. از این رو باید توجه داشت هرگونه پژوهشی درباره کلان‌شهرها نیازمند شناخت و درک درستی از دولت‌های ملی و محلی آنان است. به عبارت دیگر سطح افتراق مادرشهری دولت‌محلی در چارچوب منطقه شهری در حال جهانی شدن و گسترش اداره امور محلی به دست مردم محل عوامل اصلی در درک سیاست عمومی در واکنش به مدیریت و ارتقای سطح شهر به سوی شهر جهانی است (Short, 2011: 93). این اهمیت از آنجایی بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد که نقش مهم و پررنگ دولت‌های محلی را در ابعاد مختلف مورد بررسی قرار دهیم؛ چراکه دولت‌محلی به مثابه سازمان تنظیم کننده دوسویه که از یک سو بین دولت مرکزی و ساختارهای ملی و بین‌المللی و از سوی دیگر بین ساختارهای محلی و افراد، عمل می‌کند احتمالاً در تعیین آن حد از ارتباطات نقشی مستقیم را بازی می‌کند که شهروندان در کنش دوسویه با جامعه جهانی دارند. لوندس^۱ تأیید می‌کند که "درعین حال که دولت ملی است و جایگاه شهروندی را به افراد می‌دهد، بسیاری از حقوق و وظیفه‌های شهروندی در سطح محلی اعمال می‌شود" (Lowendes, 1995: 161 in Short, 2013: 60).

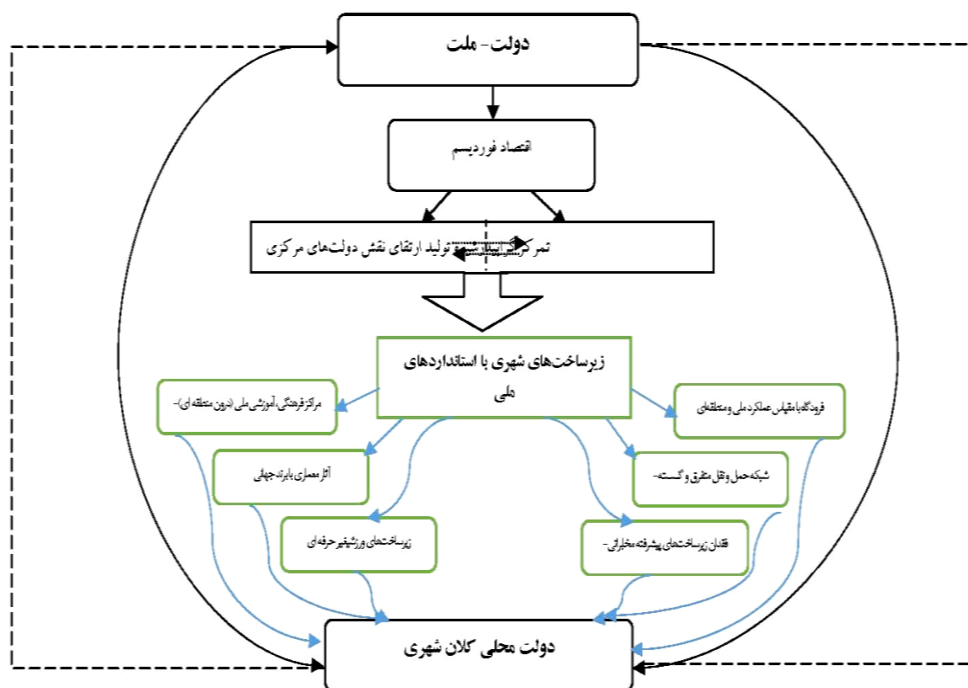
1 Lowendes

دولت‌های محلی کلان‌شهری (فوردیستی)

دولت محلی کلان‌شهری در واقع کلان‌شهر و مدیریت شهری است که سیستم‌های کلان‌شهری را اداره می‌کند و می‌تواند در مناسبات بین‌المللی نقش داشته باشد اما بخشی از مکان شبکه Out Sourcing تولید تکه پاره جهانی نیست. مسئولین محلی - متشکل از بازیگران کلیدی در شیوه فوردیستی و نمایندگان و ناظران اجرای استانداردهای مصرف فوردی است که در فضای یک چرخش و دگرگونی نئولیبرالیستی از مدیریت گرایشی به کارآفرین‌گرایی با شیوه پسافوردیستی به فعالیت می‌پردازند، امروزه در چارچوب نظامی کار می‌کنند که دولت محلی نام گرفته است. بر اساس دیدگاه گودوین و پین‌تر که دولت محلی در شیوه فوردیستی را مورد بررسی قرار داده‌اند تأکید کرده‌اند که در زمینه رژیم مالی و تولید سرمایه دولت‌های محلی کلان‌شهری کاملاً از اقتصاد کینزی پیروی می‌کنند در زمینه ساختار سازمانی، دارای ساختاری با خدمات متمرکز با برتری و توفیق دولت محلی منتخب هستند، نوع مدیریت در دولت‌های محلی کلان‌شهری کاملاً سلسله‌مراتبی، متمرکز و دارای بروکراسی شدید امور اداری، بازارهای کار محلی به دلیل نوع نگرش مسلط در این‌گونه نظام‌ها کاملاً ساماندهی و تنظیم شده است. از سوی دیگر جریان کار در این بازارها فاقد توسعه تکنولوژیکی و بر پایه کار شدید بوده و از این رو افزایش تولید بسیار مشتق بار و مشکل است، روابط کاری دارای اتحادیه‌های کارگری، معاملات در مقیاس ملی و ملی‌گرایی تولیدی و کاملاً ساماندهی و تنظیم شده است. مؤلفه‌های مذکور تأثیرات زیادی بر سازمان فضایی شهر و همچنین زیرساخت‌های شهری خواهد داشت به عبارت دیگر تبلور شرایط ذکر شده را می‌توان در سازمان فضایی شهر و زیرساخت‌های شهری از قبیل فرودگاه با مقیاس عملکرد ملی و منطقه‌ای-شبکه حمل‌ونقل متفرق و گسسته-فقدان زیرساخت‌های پیشرفته مخابراتی-مراکز فرهنگی، آموزشی ملی (درون منطقه‌ای)-زیرساخت‌های ورزشی غیر حرفه‌ای-فقدان معماری با برند جهانی مشاهده کرد.

شکل ۱- مدل روابط زیرساخت‌های شهری در دولت محلی کلان‌شهری

ترسیم: نگارندگان

دولت محلی جهانی (پسا فورديسم)

فرایند جهانی شدن به افزایش و تغییر کارکردهای اقتصادی اجتماعی کلان‌شهرها منجر شده است، کلان‌شهرها امروز وظیفه تولید، انباشت و توزیع دانش، اطلاعات و فرهنگ در مقیاس ملی و فراملی را بر عهده دارند. آن‌ها به‌عنوان سکوه‌های پرش برای گذار از اقتصاد فورديسم به اقتصاد پس تفورديسم مطرح شده‌اند دولت محلی جهانی، شهری جهانی است که به‌عنوان گره شبکه شهری جهانی عمل می‌کند و دارای سازمان فضایی با شیوه تولید منعطف و اقتصاد تکه پاره است.. انعطاف-پذیری غالب در سیستم پس تفورديسم سبب شده است که فرایند تولید و توزیع و مصرف در اقتصاد کلان‌شهری به واحدهای کوچک و محلی متکی گردد. از این رو، فعالیت‌های عمده اقتصادی را صنایع معطوف به تکنولوژی پیشرفته، صنایع فرهنگی، خدمات تجاری و مالی تشکیل می‌دهند (Azimi, 2007:73). دولت‌های محلی جهانی ویژگی‌هایی کاملاً متفاوت با ویژگی‌های دولت‌های

محلی کلان‌شهری دارند ساختارهای سازمانی این دولت‌ها بر خلاف دولت‌های محلی کلان‌شهری عرضه‌کننده متعدد خدمات با تعدد بنگاه‌های دولت محلی می‌باشند، اختیارات دولت محلی در این شهرها کاملاً تفویض شده، سلسله‌مراتبی با عملکرد اجرایی بالا، که برای موفقیت در مقیاس فراملی بازارهای کار محلی را با حذف مقررات و ضوابط و ایجاد بازار دوطرفه رونق بخشیده‌اند. جریان کار به لحاظ تکنولوژیکی در این شهرها بسیار بالا و مبتنی بر اطلاعات و دانش، بر پایه سرمایه و در نتیجه با افزایش تولید مواجه هستند. روابط کاری در این شهرها بر خلاف کلان‌شهرها (شهرهای فوردیستی)، فردی شده، معاملات محلی و فردی که منعطف و قابل تعدیل می‌باشند، جریان و فلسفه غالب در مدیریت شهرهای جهانی (پسا فوردیستی) بر اساس ایدئولوژی نئولیبرال است، این شهرها با یک چرخش و دگرگونی نئولیبرالیستی از مدیریت‌گرایی به کارآفرین‌گرایی و توانمندسازی جوامع محلی به فعالیت می‌پردازند. اهداف اقتصادی در این شهرها افزایش سود خصوصی، نوین‌سازی اقتصادی بر اساس دستمزد اندک، مهارت‌اندک و اقتصاد قابل تعدیل است.

زیرساخت‌های شهری در دولت‌های محلی جهانی (شهرهای پسا فوردیستی)

برخورداری از تسهیلات و تجهیزات مناسب زیرساختی و خدماتی را می‌توان از پیش شرط‌های تحقق رشد و توسعه شهری دانست. زیرساخت‌های شهری که از قوی‌ترین مظاهر و نمادهای فرهنگ مادی، یا بعد مادی ساختار شهری دولت محلی جهانی هستند، طیف گسترده‌ای از فرودگاه‌های بزرگ با عملکرد هاب هوایی، شبکه حمل و نقل پیشرفته، زیرساخت‌های پیشرفته اطلاعاتی - ارتباطاتی (مخابرات، اینترنت)، مراکز فرهنگی و آموزشی با شهرت جهانی، زیرساخت‌های ورزشی حرفه‌ای تا اثر معماری با برند جهانی را شامل می‌شود. از نظر جغرافی‌دان‌ها (Hall, 1996) یکی از جالب‌ترین آثار و پیامدهای تجهیزات زیرساختی، فواصلی است که بین بخش‌ها، نواحی شهری و مردم ایجاد می‌کند ولی در مقابل افزایش ظاهری روابط میان آن‌ها، کاهش فاصله و بعد مکانی، به‌عنوان محصول تحولات اجتماعی - فضایی طیفی ناشی از پیشرفت‌های علمی و فنی، از تلفن گرفته تا اینترنت تحقق یافته است (Fanni, 2014: 128). از این رو برای اغلب جغرافی‌دان‌ها، مطالعه و بررسی زیرساخت‌هایی که سبب کاهش فواصل و فشردگی زمانی و مکانی می‌شوند، اهمیت دارد (Harvey, 1989). این

مطالعات گویای فرارسیدن مرحله جدیدی از جهانی شدن و به هم پیوستن بیشتر کشورها در نتیجه افزایش فشردگی زمانی - مکانی است. دولت‌های محلی جهانی باهدف دستیابی به وضعیت کانونی به لحاظ تجاری در مراکز منطقه‌ای چند ملیتی به‌طور فعال وارد دور جدیدی از توسعه زیرساخت‌های شهری گردیدند. توسعه زیر بنایی در دور جدید خود در برگیرنده توسعه‌ای (تلماتیک) ارتباطات راه دور و ارتباطی در قالب تأسیسات ارتباطی و حمل‌ونقل بود (Azimi,2007:45). در ادامه مقاله هریک از زیرساخت‌های نام برده شده تبیین می‌گردد.

فرودگاه‌های بزرگ با عملکرد هاب هوایی

فرودگاه‌ها بزرگ بین‌المللی پیش‌شرطی برای وضعیت جهان شهری است. و در این مورد اندازه مهم است. فرودگاه‌های بزرگ و بین‌المللی به همراه خطوط هوایی بسیار زیاد و مسیرهای فراوان نشانه مطمئنی از جایگاه جهانی است. فرودگاه بین‌المللی آخرین نقطه در خط طولانی ارتباطات مهم حمل‌ونقلی است که برای احراز جایگاه جهان شهری امری حیاتی است (Short,2013:119). به‌عبارت‌دیگر فرآیندهای جهانی شدن در افزایش قابلیت دسترسی کروی منعکس و مجسم شده است. به دلیل ظرفیت آن در پاسخ‌گویی سریع به تغییرات عرضه و تقاضا، ترافیک هوایی شاخص خوبی برای ارزیابی ویژگی‌های بین‌المللی شهرها فراهم آورده است (Short,2005:61). درواقع فرودگاه‌ها به‌عنوان تسهیل‌کننده روابط جهانی و جهانی شدن، اغلب در ادبیات و اصطلاحات جغرافیایی، به‌عنوان یکی از زیرساخت‌های مهم و مؤثر در نزدیک شدن بیشتر سرزمین‌های دور از هم و پیوند نزدیک با عوامل برون‌مرزی، قلمداد می‌شوند؛ برای نمونه فرودگاه بین‌المللی کوالالامپور مالزی، کانون منطقه فناوری سپنج^۱، به همراه کسب موقعیت خاص در اقتصاد جهانی - منطقه‌ای، ستون فقرات کنترل پیکره ملی این کشور را تشکیل می‌دهد (Fanni,2014:129). به عقیده کلینگ (۱۹۹۵) با پنج دلیل زیر ارتباطات خطوط هوایی بهترین تصویر از نقش حمل‌ونقل را در نظام شهری جهانی ارائه می‌کند:

✓ جریان‌های جهانی خطوط هوایی یکی از معدود شاخص‌های موجود درباره جریان‌های معاملات با ارتباطات بین‌شهری هستند.

1 Kuala Lumpur, Spange

✓ شبکه هوایی و زیرساخت‌های مرتبط با آن یکی از بارزترین اشتراک‌های قابل رؤیت شهرهای جهانی است.

✓ با وجود انقلاب جهانی ارتباطات از راه دور، هنوز به دلیل امنیت اطلاعات و حساسیت بالای فرایندهای تولید با توجه به استراق سمع گسترده تقاضای زیادی برای ارتباطات چهره به چهره برای تصمیم‌گیری‌های مهم هنوز هم ضروری است (Castells, 2010:447).

✓ حمل و نقل هوایی طریقه جابجایی بین‌شهری برای گروه سرمایه‌داران چند ملیتی، مهاجرین، جهانگردان و کالاهای گرانبه‌قیمت و کم حجم است.

✓ ارتباطات خطوط هوایی یک مؤلفه مهم از آمال شهر برای رسیدن به موقعیت شهر جهانی است.

شبکه حمل و نقل پیشرفته

تردیدی نیست که کلان‌شهرها به‌عنوان موتورهای محرکه بسیار با اهمیتی برای رشد محسوب می‌گردند و درعین حال تردیدی وجود ندارد که در جریان توسعه سریع شهری آهنگ رشد رفاه از آهنگ رشد اقتصادی کندتر است به عقیده پرو دوم شهرهای بزرگ، خصوصاً کلان‌شهرها، موتور رشد و توسعه اقتصادی‌اند. اما این کارایی مشروط به مدیریت مناسب و کارایی سیستم حمل و نقل آن است (Azimi, 2007:21). که شامل بزرگراه‌های خوب و سیستم حمل و نقل عمومی که بتواند شیوه‌های مختلف حمل و نقل را فراهم کند. (ترانزیت سریع، قطار سبک شهری، قطار منطقه‌ای، اتوبوس، کشتی) افزایش میانگین سرعت حرکت در شهر به افزایش بهره‌وری فعالیت در شهر منجر می‌شود.

امروزه پاسخ کلی به چالش پایداری شهری که به واسطه سامانه برنامه ریزی و فشارهای ناگهانی بازار بوجود می‌آید، ایجاد مناطق شهری وسیع در شکلی چند مرکزی است که اطراف شبکه‌های حمل و نقل پیشرفته متراکم و متصل به یکدیگر شکل گرفته باشند. چنین الگویی به لحاظ نظری دو منفعت در بردارد؛ یکی از انباشتگی زیاد در هر مرکز منفرد جلوگیری می‌کند (و بدین ترتیب از کارایی و پایداری "مکان‌ها" محافظت می‌نماید) دوم اینکه زمینه‌های کلی را که برای ایجاد یک شهر جهانی ضروری است فراهم می‌کند (Scott, 2005:99).

زیرساخت‌های پیشرفته اطلاعاتی - ارتباطاتی (مخابرات، اینترنت)

زیرساخت‌های پیشرفته اطلاعاتی - ارتباطاتی (مخابرات، اینترنت) از قبیل توسعه شبکه‌های مخابراتی، سیستم‌های رادیویی اطلاعاتی، صوتی و تصویری سیار، شبکه‌های کابلی و سیستم‌های ماهواره‌ای، اینترنت و شبکه داده‌ها، سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی (GIS) و سیستم تعیین موقعیت جهانی (GPS) رابطه تنگاتنگی با روند جهانی شدن در دنیا دارد و مفاهیم فضایی، فعالیتی و مدیریتی در شهرها را دگرگون کرده و تأثیر گذاری خود را بر تمام امور شهری همچنان انجام می‌دهد. این فناوری با دگرگون ساختن اندیشه‌های پذیرفته شده در مورد ماهیت فضا، اهمیت گذشته زمان و مکان را از میان برده است. به این ترتیب فرصت‌های ارتباطی گسترده‌ای برای شهرها و شهروندان ساکندر آن‌ها پدید آورده است که این امر در روند جهانی شدن شهر بسیار مؤثر بوده است. از سوی دیگر توسعه زیر ساخت‌های ارتباطی و اطلاعاتی در شهرها ارتباط مستقیمی با روند جهانی شدن آن‌ها دارد (Renard Short, 2006, 14 in Ziyari, 2010:2). به نحوی که با فناوری اطلاعات و ارتباطات سبب شفافیت در نظام‌های اداری و سیاسی شهرها و کشورها شده و نوین سازی ساختارها و سازمان‌های ملی و محلی را با ویژگی‌های حکمروایی مطلوب شهری به ارمغان خواهد آورد. در واقع به مدد فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی و با برخورداری از استانداردهای حکمروایی شهری، مکانی مناسب برای رقابت‌های شهری در جذب سرمایه‌های جهانی بوجود خواهد آمد.

البته با نگاهی بر تاریخ دولت شهرها و امپراتوری‌های عظیم از گذشته تا کنون چنین استنباط می‌شود که تحولات و پیشرفت‌هایی که با ظهور و گسترش فناوری‌ها و زیرساخت‌های شبکه‌ای، پدیدار شده‌اند، نقش مهمی در بهبود توانمندی‌های انسانی، توسعه شهر نشینی و حاکمیت سرزمینی آن‌ها داشته و دارند. توانایی و قدرت برخی از این زیرساخت‌ها در فشردگی مکانی و زمانی کشورها و یا به هم پیوستن شهرها در قاره‌های مختلف، در درون شبکه‌های ارتباطی گوناگون از جمله خطوط هوایی، ارتباطات تلفنی، و اینترنتی به ما نشان می‌دهد که چگونه ترکیب سلسله‌مراتبی شبکه‌های زیر ساختی، سبب پیوستگی‌ها و ارتباطات سرزمینی و کالبدی می‌شود. کاستلز با ارائه نظریه شهر اطلاعاتی معتقد است. اقتصاد اطلاعاتی - جهانی پیراموز مراکز کنترل و فرماندهی سازمان یافته است که توانایی هماهنگی، نوآوری و مدیریت فعالیت‌های درهم تنیده شبکه‌های شرکت‌ها را دارا می‌باشد.

وی می‌گوید خدمات پیشرفته تولید از قبیل خدمات مالی، بیمه، مستغلات، مشاوره، حقوقی، تبلیغات، طراحی، بازاریابی، روابط عمومی، امنیت، مدیریت سیستم‌های اطلاعاتی، تحقیق و توسعه کانون همه فرایندهای اقتصادی در بخشهای مختلف صنعت، کشاورزی و خدمات است و به مدد برخورداری از زیرساخت‌های پیشرفته مخابراتی می‌توان امکان پراکنده شدن این خدمات را در سرتاسر جهان فراهم کرد (Castells, 2010: 442).

مراکز فرهنگی و آموزشی با شهرت جهانی

نشانه‌ها، نمادها، تبلیغات و میزبانی رویدادها باز نمود شهرهای جهانی‌اند. مجموعه‌های تبلیغ برای شهرها به همراه تأکید آن‌ها بر مزیت‌های اقتصادی و کیفیت زندگی، امری شناخته شده است (Short, 1999; Short and Kim, 1998). همچنین مجموعه فرهنگی را برای تعیین جایگاه جهان شهری حیاتی ارزیابی می‌کنند: نگارخانه‌ها، محل‌های کنسرت موسیقی، رستوران‌ها و جشنواره‌های ورزشی. اقتصاد فرهنگی به همان اندازه اقتصاد مالی معرف شهرهای جهانی است. مجموعه مناظر تماشایی شهری از جمله ابررویدادهای جهانی و امضای معماران؛ بازی‌های المپیک، جام جهانی فوتبال و جشنواره‌های موسیقی و هنر معرف جایگاه شهرهای جهانی شده‌اند. شهرهای جهانی تحقق یافته‌اند، به عمل درآمده‌اند و چشمگیر شده‌اند (Short, 2013: 33).

جهانی شدن، دولت‌های محلی را وادار می‌سازد تا زیرساخت‌های فرهنگی ویژه خود را در شهرها به گونه‌ای توسعه دهند که جاذب تجارت، سرمایه و تخصص‌های تکنولوژی پیشرفته باشند و ساکنین و کارآفرینان خود را متقاعد کنند تا در سمت خود باقی بمانند. ظهور جریان‌های فرهنگی فراملی، شهرهای بزرگ را قادر ساخته تا الگوهای فرهنگی متنوعی را از سراسر جهان تجربه کنند. از نمونه‌های آن می‌توان به نمایشگاه‌های هنری، اجرای اپرا و مسابقات ورزشی اشاره نمود. شکل-گیری فرهنگ‌های جهانی در شهرهای جهانی، شکل عمده‌ای از تحول شهری است. فرهنگ‌های جهانی به‌عنوان مشترکات روزافزون میان‌شهرهای جهانی و مادرشهرهای بزرگ جهان، اشاعه می‌یابد که از آن جمله می‌توان به محیط‌های مصنوع، شیوه‌های خاص زندگی، ابزارهای امنیتی و فضاهای تجاری پویا اشاره کرد (Research and Studies Center of Urban Development and

(Architecture of Iran, 2011: 201) در واقع از زمان پذیرش این ایده که فرهنگ نقش حائز اهمیتی در اقتصاد شهری دارد، تحقیقات زیادی در مورد صنعت فرهنگی شکل گرفته است. دولت‌های شهری به دنبال راه‌حلی برای اقتصادهایشان هستند که به طور روز افزونی به سرچشمه‌های فرانوگرایی و فراصنعتی گرایش دارند. امروزه فعالیت‌های فرهنگی - آموزشی از جانب سیاست‌گزاران و سرمایه‌گذاران عمومی مورد توجه ویژه‌ای قرار گرفته است. از سوی دیگر دولت‌های محلی نیز توجه بسیار زیادی به سرمایه‌گذاران فرهنگی و آموزشی به‌عنوان معیازهای توسعه اقتصادی دارند (Hyun Kim & Short, 2010: 165). موفقیت، سرزندگی و شادابی شهرهای جهانی را نمی‌توان به عوامل محدود اقتصادی نظیر تراکم و قابلیت دسترسی تقلیل داد. امین و تریفت (۱۹۹۲ و ۱۹۹۴) معتقدند که نیاز به درک عمیق‌تری از اهمیت مرکز آموزشی و فرهنگی با شهرت جهانی در ایجاد و حفظ شرایط شهر جهانی وجود دارد. آن‌ها این عوامل را قوت ساختار شهرهای جهانی می‌نامند. آن‌ها سه عامل مهم را شناسایی کرده‌اند. اول: این مراکز، تماس‌های چهره به چهره لازم برای ایجاد و انتشار مباحث و اعتقادات دسته‌جمعی را فراهم می‌کنند. دوم: این مراکز باید امکان تعاملات اجتماعی و فرهنگی را فراهم کنند یعنی باید به‌عنوان مکان‌های جامعه‌پذیر برای جمع‌آوری اطلاعات، ایجاد ائتلاف‌ها انگیزش و حفظ اعتماد و بسط نقش رفتارها عمل کنند. سوم: این مراکز نیاز دارند تا توسعه یافته، ابداعات را امتحان و دنبال کنند تا گروهی کارشناس از مردم مطلع، ساختارها و شبکه‌ای از مؤسسات اجتماعی را فراهم کنند و خلاءهای جدید را در بازار شناسایی کرده، تعاریف و کاربردهای جدید برای فن‌آوری ارائه داده و به تغییرات الگوهای تقاضا واکنش‌های سریعی نشان دهند این توده‌های جغرافیایی مراکزی برای عرضه تعادل و نوآوری هستند (Short, 2005: 84).

به اعتقاد تروسبای صنعت فرهنگی مشتمل بر موسیقی، رقص، تئاتر، هنرهای بصری، مهارت‌ها و بسیاری از رویه‌های جدید نظیر هنر ویدئو، هنر نمایش، کامپیوتر و هنر چند رسانه‌ای است (Throsby, 2001: 112). صنایع فرهنگی مذکور امروزه در شهرهای جهانی تمرکز یافته‌اند و کمک بزرگی به اقتصاد شهری آنان می‌کند برای نمونه می‌توان از شهرهای لس‌آنجلس و پاریس نام برد که صنایع فرهنگی کمک بسیاری به اقتصاد شهری آنان کرده است (Power and Scott,)

2000 and 2005). علاوه بر آن از یک سو بروز فرهنگ شهرهای جهانی و جذب گردشگران جهانی باعث ایجاد مراکز فرهنگی مهم و جهانی، مراکز گفتگوی تمدن‌ها و مراکز مهم گردشگری در شهرهای جهانی شده است. و از سوی دیگر، تغییرات اجتماعی و فرهنگی ناشی از جهانی شدن منجر به رشد سریع شهرنشینی در شهرهای جهانی، تنوع سبک‌های زندگی و تقابل هویت جهانی با هویت محلی شده است. از مصادیق زیرساخت‌های فرهنگی شهر موزه‌هاست همانند و سوال در سال ۲۰۰۳ یک شکل ویژه (موزه‌های مدرن به‌عنوان عوامل فرماندهی توسعه شهری) را بررسی کردند آن‌ها معتقدند موزه‌های مادر شهرهای مهم ماشین‌های تولید درآمدند که موجب ایجاد رستوران‌ها، همکاری موزه‌ها، حمایت مالی، برنامه ریز و نمایشگاه‌های بسیار قوی و نشان‌های تجاری و نمایندگی‌های انحصاری می‌شوند. به‌ویژه موزه‌های نوین ارتباط بسیار قوی با فضاهای دیدنی و چشم اندازهای شهری معماران مشهور، نوسازی شهری و پیشرفت اقتصادی دارند (Short, 2011: 123)

زیرساخت‌های ورزشی حرفه‌ای

دارا بودن زیرساخت‌های ورزشی حرفه‌ای و به دنبال آن توانایی جذب بازی‌های جهانی در خلق شهرهای جهانی و مناظر تماشایی جهان کمک شایانی می‌نماید. مسلماً برخی از مهم‌ترین منظره‌های تماشایی جهان رویدادهای عظیم ورزشی همچون بازی‌های المپیک است که در اختیار مخاطبان تلویزیونی در سطح جهان قرار می‌گیرد و شاید بهترین صحنه‌ای باشد که شهری بتواند از طریق آن ادعای جایگاه جهانی کند (Short, 2013: 52) صحنه‌های تماشایی اغلب به‌عنوان وقایع تبلیغاتی شهری مورد استفاده قرار گرفته‌اند. شهرها به‌طور فزاینده‌ای می‌توانند به‌عنوان کالایی که به تبلیغ آن‌ها توسط میزبانی از صحنه‌ها، رویدادهای عمومی و رقابت‌های ورزشی مهم کمک می‌شوند، در نظر گرفته شوند. ارتباط بین شهرها و صحنه‌های تماشایی رویداد جدیدی نیست. بازی‌های المپیک مهم‌ترین صحنه‌های تماشایی جهانی شده‌اند. آن‌ها توسط بارون پیر دو کوبرتین^۱ به‌عنوان راهی برای ترویج درک بهتر بین‌المللی، در زمان عمیق شدن رقابت ملی، بنا نهاده شدند. یکی از برنامه‌ها آن بود

1 Baron Pierre de Coubertin

که یونان (مکان بازی‌های اصلی المپیک) همواره میزبان این بازی‌ها باشد. اما در عوض تبدیل به رویدادی چرخشی شد که شهرهای بسیاری برای آن به رقابت پرداختند. در سال ۱۹۲۴ بازی‌های زمستانی موجودیتی جداگانه یافتند. بازی‌های تابستانی یکی از بزرگ‌ترین رویدادهای جهانی شده‌اند، جایی که رقابت‌های ملی دارای تماشاچیان تلویزیونی از سراسر جهان هستند. بازی‌های تابستانی فرصتی مهم برای تصویرسازی مجدد و تغییر شهر هستند.

یک جنگ مکانی برای میزبانی بازی‌ها به منظور افزایش مشهود بودن شهر، ارتقاء تصویر آن و افزایش منافع رقابتی‌اش در اقتصاد جهانی وجود دارد (Roulac, ۱۹۹۳). شهرهای خواستار جهانی شدن برای عملکردهای فرماندهی و صحنه‌های تماشایی جهانی رقابت می‌کنند. یک راهنمای مناسب برای شهرهای خواستار جهانی شدن آن است که به شهرهایی که میزبان بازی‌ها بوده‌اند و یا برای میزبانی تقاضا نموده‌اند، توجه نمایند. بلکه بازی‌ها به بین‌المللی شدن شهر - هم از نظر درونی و هم بیرونی - کمک کرد. بازی‌های المپیک تنها یک فرصت برای در معرض صحنه‌های تماشایی بودن - و به دنبال احراز وجهه بین‌المللی - نیستند، آن‌ها فرصت‌هایی عظیم برای تجارت و معاملات به وجود می‌آورند. میزبانی بازی‌های تابستانی فرصتی عظیم برای توسعه مجدد شهری است که می‌توان امیدوار بود تا یک شهر را به سوی رتبه شهر جهانی سوق دهد (Research and Studies Center of Urban Development and Architecture of Iran, 2011:131). در واقع بازی‌های ورزشی حرفه‌ای مانند المپیک‌ها و دیگر نمایش‌های رسانه‌های جهانی و منطقه‌ای (مانند جام جهانی فوتبال) تأثیر شگرفی بر تصویر، شکل و شبکه‌های میزبان دارند. آن‌ها در عین حال به منزله هدفی برای رقابت بین شهرها، به مثابه کاتالیزوری برای دگرگونی محلی و به عنوان جایگاهی برای تثبیت هویت فرهنگی و از طریق "یادآوری اراده گذشته" تاریخی عمل می‌کنند که بخصوص برای مخاطبان جهانی تلویزیونی آن را می‌آفرینند (Maguire, 1994:22).

اثر معماری با برند جهانی

یکی دیگر از نمودهای جهانی شدن شامل بازآفریدن نظام‌های نشانه و معانی جهانی است. معماری جزو مهم‌ترین زبان‌های بازساختی است، شکل هنری تجاری که تخیل را به واقعیتی

عینی بدل می‌کند و پیام قدرت و اعتبار را استحکام می‌بخشد. شهرهای جهانی به ساختمان‌های معماران صاحب امضاء^۱ هم نیاز دارد و هم آن‌ها را می‌خواهد چون این ساختمان‌ها مفهومی از جدی بودن فرهنگی سیاسی از رقابت‌جویی در عرصه جهانی در بالاترین سطح‌اند، به بیننده می‌بخشد. آثار این معماران رامی‌توان در چند مقوله رده بندی کرد، نخست دفاتر مرکزی شرکت‌هاست، هرچه شرکت بزرگ‌تر باشد به نام معمار بزرگ‌تری برای القای قدرت اقتصادی و جدی بودن فرهنگی نیاز دارد مانند ساختمان ای.تی.اند. تی^۲ اثر فیلیپ جانسن در نیویورک سیتی نه تنها منزلگاه این قول اقتصادی است بلکه از نخستین ساختمان‌های پسامدرن است. دفاتر مرکزی بانک‌ها با مهر و نشان آن‌ها بر ساختمان یک بانک میزان شایسته‌ای از رتبه و اعتبار به سازمانی می‌بخشد که مراقبت و نگهداری از پول مردم به عهده آن‌هاست مثل ساختمان بانک ای.ام.پی ساختمان بانک چین در هنگ کنگ (Short, 2013: 128). در واقع این‌گونه می‌توان پنداشت که این نمادهای جهانی - محلی در شهرهای معاصر با ویژگی فیزیکی کالبدی مانند شکل، ارتفاع، حجم، ستون‌ها، زیرساخت‌ها و مجاورت‌های آن‌ها سبب می‌شود تا از حیث کالبدی در شهرها، جایگاه و اهمیت خاصی بیابند. از لحاظ انسانی - اجتماعی نیز مکان‌هایی را تشکیل می‌دهند که در درون آن‌ها جریان‌ها تعاملات (عمدتاً غیرقابل رؤیت) اطلاعات و سرمایه‌های فراملی و جهانی را محلی و ملی می‌سازد. این ساختمان‌های مرتفع، نماد سهولت، سرعت و راحتی در شهرها، مکان بهره بردای‌های مشترک گروه‌های خاصی از جمله: سیاستمداران، سرمایه‌داران، فیلمسازان و معماران محسوب می‌شود. ویژگی ارتفاع زیاد این بناهای شهری علاوه بر اینکه مباحثی را در زمینه مشخصه‌های شهری، هنری و فعالیت‌های انسانی در ارتفاع مطرح کرده موجب توجه خاصی به منشأ و مراکز نواحی خدماتی نامرئی در شهرها و نیز تردد و حمل‌ونقل زیر زمینی شده است (Smith, 2001: 66 in Fanni, 2014: 14).

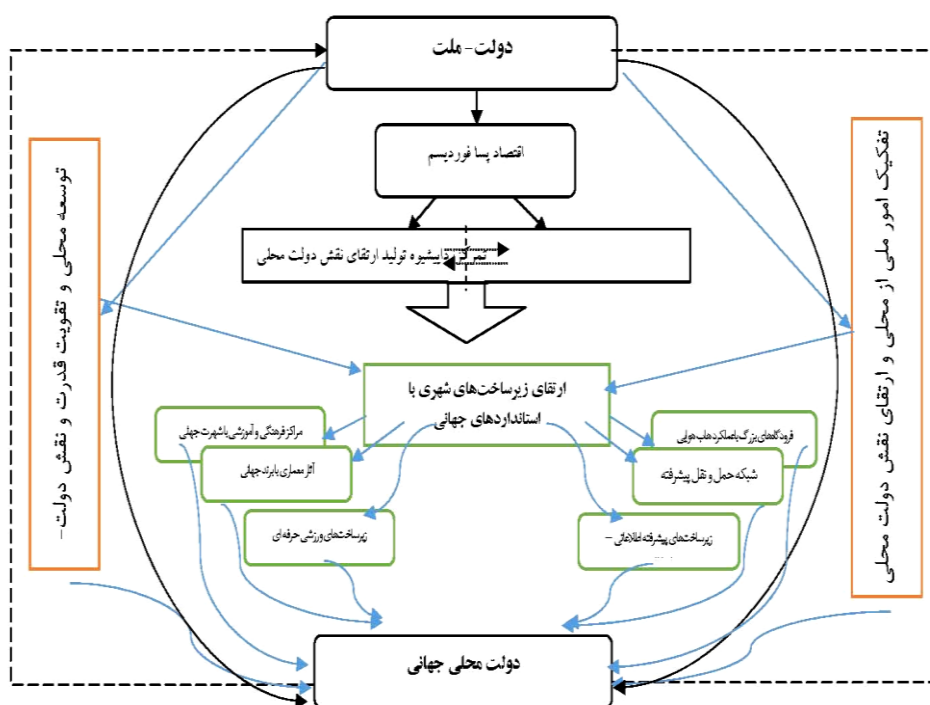
---

۱ این اصطلاح را برای اشاره به گروهی کوچک از معماران معروف به کار می‌برند که همان نام آن‌ها هاله ای از اعتبار معماری دارد. آن‌ها را برای طراحی قطعات استادانه منظره معماری دیدنی، دفتر شرکت‌های معتبر و مجموعه‌های فرهنگی با نماهای زیبا شامل نگارخانه‌های هنری و سالن‌های اپرا بکار می‌گمارند.

به نظر شورت رواج معماری پست مدرن در شهرهای بزرگ سراسر دنیا آن‌ها را مشابه یکدیگر ساخته و با ارتباطات روزافزون میان عرصه‌های شهری، همچون پروژه‌های خواهرشهری^۱، به اتخاذ سیاست‌های مشابه در مدیریت شهری منجر شده است. (Short, 1951) این مراکز در شهرهای جهانی توسط معماران صاحب برند ساخته می‌شوند و دولت‌های محلی مبالغی بیشتر از حد نیاز برای معماران صاحب امضا پرداخت می‌کنند تا اعتباری به پروژه‌ها، حسن شهرتی به ساختمان‌ها و رسمیتی جهانی به شهرهای خود ببخشند. در واقع معماران صاحب امضاء بخشی از طرح‌های جهانی شدن شهرها محسوب می‌شوند.

شکل ۲- مدل روابط زیرساخت‌های شهری و دولت محلی جهانی

ترسیم: نگارندگان

1 Sister city projects

2 Short, Jhon, Rennie, 1951

جدول ۱- ویژگی‌های زیر ساختی شهرهای جهانی

مأخذ: نویسندگان

ویژگی‌ها	مؤلفه‌ها
<ul style="list-style-type: none"> - جریان‌های معاملات با ارتباطات بین شهری؛ - بارزترین اشتراک‌های قابل رؤیت شهرهای جهانی؛ - تقاضای زیادی برای ارتباطات چهره به چهره و - جابجایی بین شهری برای گروه سرمایه‌داران چند ملیتی، مهاجرین، جهانگردان و کالاهای گرانقیمت و کم حجم 	<p>فرودگاه‌های بزرگ با عملکرد هاب هوایی</p>
<ul style="list-style-type: none"> - بزرگراه‌های استاندارد؛ - دسترسی سریع و آسان - ترانزیت سریع؛ - قطار سبک شهری؛ - قطار منطقه ای، اتوبوس؛ - کشتی؛ - حمل و نقل هوایی مسافر و کالا و - افزایش میانگین سرعت حرکت در شهر 	<p>شبکه حمل و نقل پیشرفته</p>
<ul style="list-style-type: none"> - توسعه شبکه‌های مخابراتی، - سیستم‌های رادیویی اطلاعاتی، - صوتی و تصویری سیار، - شبکه‌های کابلی و سیستم‌های ماهواره‌ای، - اینترنت و شبکه داده‌ها، - سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی (GIS) - و سیستم تعیین موقعیت جهانی (GPS) 	<p>زیرساخت‌های پیشرفته اطلاعاتی - ارتباطاتی (مخابرات، اینترنت)</p>
<ul style="list-style-type: none"> - مراکز فرهنگی مهم و جهانی - موزه‌ها - گالری‌ها - مراکز گفتگوی تمدن‌ها - مراکز مهم گردشگری 	<p>مراکز فرهنگی و آموزشی با شهرت جهانی:</p>

ویژگی‌ها	مؤلفه‌ها
<ul style="list-style-type: none"> - سالن‌های اپرا - مراکز ضبط فیلم‌ها و محصولات چند رسانه‌ای - نمایشگاه‌های مختلف موسیقی، هنر، غذا و ... - دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی جهانی 	<p>مراکز فرهنگی و آموزشی با شهرت جهانی</p>
<ul style="list-style-type: none"> ورزشگاه‌های مختلف با استاندارد جهانی دهکده المپیک میزبانی بازی‌های تابستانه میزبانی بازی‌های زمستانه میزبانی بازی‌های جام جهانی میزبانی بازی‌های المپیک 	<p>زیرساخت‌های ورزشی حرفه‌ای</p>
<p>بازآفرینی نظام‌های نشانه و معانی جهانی</p> <p>شکل هنری تجاری که تخیل را به واقعیتی عینی بدل می‌کند</p> <p>پیام قدرت و اعتبار را استحکام می‌بخشد</p> <p>مفهومی از جدی بودن فرهنگی سیاسی از رقابت‌جویی در عرصه جهانی</p> <p>رابطه معنا دار عظمت شرکت و بزرگی نام معمار برای لقای قدرت اقتصادی و جدی بودن فرهنگی</p> <p>اعتبار بخشی مفهومی به شرکت‌ها و سازمان‌ها جهانی</p> <p>جایگاه و اهمیت خاص به سبب شکل، ارتفاع، حجم، ستون‌ها، زیرساخت‌ها</p> <p>مکان‌هایی که در درون آن‌ها جریان‌ها تعاملات (عمدتاً غیرقابل رؤیت) اطلاعات و سرمایه‌های فراملی و جهانی را محلی و ملی می‌سازد.</p> <p>نماد سهولت، سرعت و راحتی،</p> <p>مکان بهره بردای های مشترک گروه‌های خاصی از جمله: سیاستمداران، سرمایه‌داران، فیلمسازان و معماران</p>	<p>اثر معماری با برند جهانی</p>

نتیجه‌گیری

به مدد جهانی شدن و تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات دولت‌های ملی برای کنترل نیروهای جهانی بسیار کوچک‌اند و برای مدیریت زندگی مردم بسیار بزرگ (Castells, 2010: 327). از

این‌رودولت‌های محلی به‌مثابه نهادهای مردمی تصمیم‌گیر و مبتکر برنامه‌ریزی در مقیاس‌های محلی، ملی و فراملی از یک سو موجب تقویت سازگاری میان برنامه‌های ملی و محلی‌اند و از سوی دیگر با برنامه‌های توسعه محلی مبتنی بر رقابت‌های مکانی در مناسبات فراملی به‌عنوان بازیگران نوین به ایفای نقش می‌پردازند.

همان‌گونه که در متن مقاله نیز گفته شد شهرهای جهانی به‌عنوان، موتورهای محرکه‌رشد اقتصادی و توسعه اجتماعی منابع انسانی، مواد اولیه و ثروت را به خود جذب کرده و در ترکیب با زیرساخت‌های پیچیده شهری، نیروی محرکه توسعه اقتصاد ملی در بیشترین کشورهای جهان را تشکیل می‌دهند. شهرهای مذکور در واقع مراکز فرصت‌ها و رشد (ملی و فراملی) بالقوه‌اند که ظرفیت‌های به فعل درآوردن آن در دولتهای محلی وجود دارد. ظرفیت دولتهای محلی در سیاست‌گذاری و اجرای سیاست‌های اتخاذ شده در زمینه توسعه زیرساخت‌های شهری و تسهیل خدمات شهری می‌تواند به تسریع و تشدید فرایندهای جهانی و پیوند با شبکه شهرهای جهانی کمک نماید و سبب به فعل درآوردن فرصت‌های ذکر شده گردد. با توجه به چارچوب نظری مقاله در تبیین نقش زیرساخت‌های شهری در جهانی‌شدن کلان‌شهرها با عاملیت دولت محلی کلان‌شهری می‌توان گفت: دولتهای محلی کلان‌شهری برای ورود و پیوند با شبکه شهرهای جهانی (دولتهای محلی جهانی) باید توجه ویژه‌ای به ایجاد، تجهیز و ارتقای زیرساخت‌های شهری داشته باشند زیرا برخورداری از تسهیلات و تجهیزات مناسب زیرساختی و خدماتی را می‌توان از پیش شرط‌های تحقق رشد و توسعه شهرهای جهان توسعه یافته دانست. زیرساخت‌های شهری که از قوی‌ترین مظاهر و نمادهای فرهنگ مادی، یا بعد مادی ساختار شهری هستند. در واقع دولتهای محلی به‌عنوان تنظیم‌گر فضای محلی با خدمات خاص محلی به‌منظور توسعه، کنترل و تنظیم توسعه جغرافیایی، اجتماعی و اقتصادی مناطق محلی به ایفای نقش و بازیگری در سطح محلی و فراملی می‌پردازد و به‌عنوان مهم‌ترین بازیگران سیاسی - اداری شکل دهنده به فرم و محتوای شهرها در مقیاس‌های محلی، ملی و فراملی هستند. از این‌رو توسعه محلی با تأکید بر زیرساخت‌های پیشرفته شهری از جمله فرودگاه‌های بزرگ با عملکرد هاب هوایی، شبکه حمل‌ونقل پیشرفته، زیرساخت‌های پیشرفته اطلاعاتی - ارتباطی (مخابرات،

اینترنت، مراکز فرهنگی و آموزشی با شهرت جهانی، زیرساخت‌های ورزشی حرفه‌ای، خلق اثر معماری با برند جهانی و کسب استانداردهای لازم برای احراز فرایندهای جهانی و منزلت شهر جهانی، یکی از وظایف ذاتی دولت‌های محلی در عصر کنونی بوده و سبب به هم پیوستن شهرها در قاره‌های مختلف، در درون شبکه‌های ارتباطی شهرهای جهانی شده و مؤید نقش ترکیب سلسله‌مراتبی شبکه‌های زیر ساختی، در پیوستگی‌ها و ارتباطات سرزمینی و کالبدی در مقیاس فراملی می‌باشد.

قدردانی

این مقاله برگرفته از رساله دکتری در رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری با عنوان "تبیین رابطه دولت محلی با شهر جهانی «مورد تهران»" می‌باشد. نگارندگان بر خود لازم می‌دانند از دانشگاه خوارزمی به خاطر حمایت‌های معنوی قدردانی نماید.

کتابنامه

- Azimi, N.& et. al. (2007) *The Plan for Using Capabilities and Power of Metropolises to Enhance Transnational Role and International Place of State* (1stVol.), Tehran: Higher Education and Research Institute of Planning and Management. [in Persian].
- Borja, J. and Castells, M. (1997). *Local and Global Management of Cities in the Information Age*.(n.p.): Earths can Publications Limited.
- Castells, M. (2010). *The Information Age: Economy, Society and culture: The Power of Identity*, (Chavoshian, H.Trans.).Tehran: Tarhe no Publication. [in Persian].
- Dicken,p. (2000). "localization", in Johnston, R.J, Gregory, D., Taylor, P.J. and Watts,M. (eds),. *the Dictionary of human Geography*, London: Blackwell.
- Fanni, Z.(2014). *Modern Studies and Urban Geography(Concepts and Fundamental Opinions)*, Tehran: SAMT publication. [in Persian].
- Ghazalsofli, M.T.(2000). *Globalization: Encounter or Coexistence, Political and Economy Information*, No.155-156. Pp. 142-151. [in Persian].
- Hafez nia, M.& Kaviani Rad, M.(2009). *The new Horizons in the Political Geography*, Tehran: SAMT publication. [in Persian].
- Hafez nia, M.(2008). *Finding Equivalente of meanings of Political*

- Geography Words, International Journal of Geopolitic*,1(14) .[In Persian].
- Hall, P. (1966). *The World Cities*, London: Heinemann publications.
- International Monetary Fund (2014). *Government Finance Statistics manual*, Pre-publication Draft.(n.p.).
- Kazemian, G.R, et al.(2013). *Urban Management*(1stVol.),Principals and Areas. Tehran: Tisa. [in Persian].
- Maguire, J. (1994). Sports, Identity Politics, And Globalization: Diminishing Contrasts And Increasing Varieties. *Sociology Of Sport Journal*. 11,398-427
- Najafiafra, M.& C.Burdur,P(2014). A Comparative Study of the Encounter of The world of Islam with Locality, *Strategic Studies of Globalization Journal*, 5(14). [in Persian].
- Pacione, M. (2005). *Urban Geography: A Global Perspective*. New York: Routledge.
- Power, D. and Allen J. Scott(eds.).(2004). *Cultural Industries and the Production of Culture*, London:Routledge
- Sarafi, M.(2000) World Urbanisation and Globalization of Cities, Proposal for south, *Urban Management Journal*, No.155-156, Pp. 164-167. [in Persian].
- Sassen, S. (2001). *The Global City:New York, London, Tokyo*, Princeton : Princeton University Press.
- Scott, Allen J. (2005). Global City-Regions:Trends, Theory, Policy. (*Lotfi Kazemi, P.,Trans.*). Tehran: *Processing and urban planning Co. Press*. [In Persian].
- Short, J. R.& Yong Hyun K. (2006). *Globalization and City*, (Poorahmad, A.& Rostami, GH.,Trans.). Tehran: Jahad daneshgahi Publication. [in Persian].
- Short, J. R.(2006). *Urban Theory, A critical Assessment New York* : Palgrave Macmillan.
- Short, J. R.(2006). *Urban Theory, A critical Assessment* (Ziari, k.& et al., Trans.). Tehran: Tehran University Press. [in Persian].
- Short, J. R.(2010). *Cities and Economic Systems*. (Meshkini, A.& Parhiz, F. & Golami, A.R. & Mahdinejad, H.,Trans.). Tehran: Study and Research Center of UrbanPlanning and Architecture. [in Persian].
- Short, J. R.(2013). *Global metropolises, Globalization of Cities inWorld of capitalism*, (Davoodi, M.,Trans.). Tehran: Geopolitic Association of Iran Publication. [in Persian].

Study and Research Center of UrbanPlanning and Architecture of Iran(2011). *Study plan of Tehran Globalization(1stVol.)*, Tehran: Study and Research Center of UrbanPlanning and Architecture of Iran. [in Persian].